

SUÇ VE GÜNAH İŞLEME KEYFİYETİNİN MEŞRÛİYETİ SORUNU

Muharrem Balcı, 11 Ağustos 2023

GİRİŞ

2000 yıllarının başından bu yana çokça konuşulan konulardan biri “suç işleme özgürlüğü”dür. İstanbul Milletvekili Metin Külünk bir söyleşisinde “insanların suç işleme özgürlüğü vardır” kabilinden söz sarfetmişti. Söyleşide söylenen tam olarak, “Allah, insana günah işleme özgürlüğü vermiştir. 17 Aralık darbe girişiminin felsefi boyutu hiç konuşulmadı. Diyanet’e çok görev düşüyor. İnsanların günahları üzerinden siyaseti çıkmaza düşürmek ya da insanların günah işleme özgürlüğünü elinden alacak şekilde bireylerin hayatlarına müdahale etme anlayışı, düşünme biçimi muhaberat devletinden öte bir şeydir. Bunu bir darbe girişimi aracı olarak kullanmaya kalktığımızda Allah’ın hududuna müdahale ediyorsunuz” şeklinde idi.

Sonrasında başka etkili-yetkili kişiler de bu kabil sözler etti. Muhafazakâr Müslüman zihinde bu kabil anlayışın yaygınlaşmaya başladığını da söyleyebiliriz. Nitekim bu söz, “Muhafazakâr anlayışı suç ve günah kavramları üzerinden açığa çıkarıyor” desek abartmış olmayız. Bu söz üzerine sosyal medyada da çokça paylaşım yapılmış, konu hakkında bilen bilmeyen binlerce kişi hüküm yürütmüştür. Konu, o günden bu yana hâlâ sosyal medyada tartışılmakta ve vatandaşın kafası karışmaktadır. Bu cümleden olarak konunun siyasi, hukukî ve sosyal yönlerine ilişkin çalışma yapmak zarureti doğmuştur.

Bir hukukçu olarak suç ve özgürlük kavramlarının toplumda sağlıklı ve varlık nedenlerine uyarlı izahlar yapılmadığında konunun suiistimali kadar konunun öznesi olma durumu hukukçuları ve hukukun yaygınlaştırılmasını isteyenleri yakından ilgilendirmektedir.

Bu çalışmamızda ‘suç işleme özgürlüğü’ söylemine ilişkin olarak öncelikle kavramsal çözümleme, sonrasında da kavramların kullanımına ilişkin tespit ve çözümler ile birlikte sözün meşrûiyetine dair tespit ve düşüncelerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

‘Suç işleme özgürlüğü’ deyimi gündeme geldiğinde o birey veya toplumların sadece yasalarla suç olarak belirlenmiş eylemleri ve yaptırımları değil, içinde buldukları toplumun inanç ve değer yargıları, örf ve âdetleri de dikkate alınacaktır. Zira birey olarak insan aynı zamanda

yarâdılıştan toplumsal yönü olan bir varlıktır. Toplum içinde hakları olduğu kadar görevleri de vardır. Hatta pozitif/yürürlükteki hukukta, görevleri, haklarından önce gelmektedir.

İşte tam da bu yüzden suç işleme keyfiyeti konusu değerlendirilirken sadece yasalar değil, toplumun inanç ve değer yargıları, örf ve âdetleri de dikkate alınmalı, yaptırımları belirlenmelidir.

Yasalarla suç olarak tanımlanmasa (işlenemez suç) da toplum vicdanında suç/günah olarak belirlenmiş, bireyin toplum nezdinde günahkâr olarak tanınmasına ve o günahın toplum barışını tehdit etmesine vesile olacak fiiller (ör: ahlâksızlık) de suç kapsamında değerlendirilebilir. Özellikle de toplumda seçilmiş, toplumun temsilciliğine soyunmuş, öncü rolü üstlenmiş veya örnek şahsiyet olarak bilinen kişilerin kanunen yasaklanmış veyahut da toplumda günah olarak belirlenmiş fiiller işlemesi durumunda toplum barışının zedelenme ihtimaline binaen yaptırıma bağlanması gerekli görülmelidir. Bu yaptırım her zaman yasal olarak belirlenmiş bir yaptırım olmayabilir. Yaptırımı, Allah ve âhiret inancı olan toplumun vicdanında günah olarak kabul edilebilir. Beşerî sistem olan pozitif hukukta “suç” yasalarca yasaklanmış fiil olduğu gibi, İslâm hukuk sisteminde de toplumsal ahlâkın dışına çıkan ve ahlâk kurallarına aykırı fiiller, yasak fiil/günahdır. İki sistemde de yaptırımları farklı olabilir. İslâm’da aslolan ibâhâdır. Yani yasaklanmamış/mubah olmaktır. Yasak fiiller toplum sağlığını, güvenliğini tehdit eden, birey, aile ve toplum yapısını bozan fiillerdir. Mubah olmayan/yasaklanmış fiilleri işleyenler, günahkâr olarak kabul edilir ki bu birey ve toplum vicdanında yasal olarak yaptırıma bağlanmış suçtan daha ağır sonuçlara yol açabilir.

Çalışmamıza örnek olarak aldığımız suç işleme keyfiyetini savunan siyasi bir kimliğin bu sözünden hareketle, suç/günah işleyenlerin bu fiilleri işlemesi halinde katlanılamaz sonuçlara uğrayabileceği izahtan vârestedir. Müslüman bir şahsiyetin böylesi sonuçlara sebep olacak söz ve fiillerden kaçınması mutlaka gereklidir.

O halde Müslüman bir toplumda suç işleme keyfiyetini konuşurken, suçun günah kapsamında olup olmadığı, yaptırımının uhrevi veya dünyevi mahiyetini de tartışmak gerekiyor. İslâm toplumunda gayrimüslimlerin Müslümanların, Müslümanların da gayrimüslimlerin inançlarına, örf ve âdetlerine, ibadetlerine saygı göstermesinin altında yatan saik de böyle bir gereklilikten kaynaklanmaktadır. Bu nedenledir ki Müslüman topluluklar içinde Müslüman olmayanlarla sulh içinde yaşanabilmiş, toplumsal barış tesis edilebilmiştir. Bireyselliğin tavan yaptığı, liberal düşüncelerin topluma karşı sorumsuzluğunun faciaya varan örneklerini yaşadığımız ve yaşayacağımız, buna karşılık toplumsal barışa en çok ihtiyacımız olduğu çağda suç işleme keyfiyeti gibi sorumsuz kabul ve deyişler, davranışlar son derece sakıncalıdır.

Bu çalışmamız, münhasır bir ceza hukuku makalesi olmadığından, suçun unsurları vb. konulara girmeden ve yukarıda değindiğimiz nedenlerle suç işleme keyfiyeti konusunu hem pozitif hukuk hem de ilâhi hukuk yönünden incelemeye çalışacağız. Tekrar söylemek gerekir ki, beşerî kanun ve kuralların çiğnenmesi suç olarak adlandırılırken, dinî kuralların ihlâli olarak hata ve aşırılıklar, günah olarak nitelendirilmektedir.

İslâmî sistemde “günah işleme” hak ve keyfiyeti olmadığı gibi beşerî sistemde de insanların “suç” işleme keyfiyeti yoktur. İşlenirse belirli müeyyideler uygulanır.

SUÇ NEDİR?

Pozitif Hukukta Suç

Suçun tanımında farklı ifadeler olmakla birlikte birini tercih etmek zorunluğu vardır. Tâbii ki her tarif ve izah, konuya ilişkin kavramları da irdelemek zorunluluğu getirmektedir.

Suç: Yasalara, törelere, ahlâk kurallarına aykırı davranış. Teknik anlamda ise kanunun suç olarak belirleyip yaptırıma bağladığı fiillerdir, diyebiliriz.

Ceza hukuku açısından suç, karşılığında ceza hukuku yaptırımı öngörülmüş olan haksızlıktır. Suç oluşturan bir haksızlığın oluşup oluşmadığı, her bir haksızlığın tanımlandığı yasa normundaki unsurların her somut vakada değerlendirilmesiyle belirlenebilir.¹

Adâlet Bakanlığı'na göre suç: Türk Ceza Kanunu'nda veya ceza hükmü içeren özel kanunlarda düzenlenen hukuka aykırı ve cezai yaptırıma bağlanmış eylemlerdir. Her suç tanımında bir hukukî değer korunması esas alınır. Bu hukukî değerler mal varlığı, vücut dokunulmazlığı veya ifade özgürlüğü gibi örneklendirilebilir. Bunların ihlâli halinde ihlâl eden ceza yaptırımı ile cezalandırılmaktadır.² Bu tanımlardan, bir fiilin suç olarak belirlenip yaptırıma bağlanması için mutlaka yasa ile kesin şekilde tarif edilmesi gerektiği ortaya çıkıyor. Bir başka kısa deyişle, kanunsuz suç ve ceza olmaz. Yasa derken, modern ulus devletlerde somut şekilde yasa yapma irâdesi ve yetkisine sahip ülkelerin yetkili kurullarının belirlediği fiil tiplerini kastetmiş oluyoruz. Modern öncesi dönemde yasalar; ilâhi hükümlerin geçerli olduğu toplumlarda dini metinler ve din adamları, otokratik toplumlarda ise önderler, sultalar, şefler vb.

¹ Suç nedir? Ceza hukukunda suç ne anlama gelir? <https://zengin.av.tr/suc-nedir-ceza-hukukunda-suc-ne-anlama-gelir/>

² Suç Nedir? <https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/298/Suc-Nedir>

İnsanlık tarihinde toplumlar sosyo-kültürel yaşamının kaynağı olan din anlayışları üzerinden suç ve yaptırımları belirlemiş, bu yönde töreler oluşturmuştur. Günümüzde de parlamentolar ve sair kurullar suç oluşturan fiilleri kanunlarla belirlemektedir. Zaman zaman dünyada ve toplumdaki kültürel değişiklik ve gelişmeler, bu yasal düzenlemelere birtakım eklemeler veya değişiklikler yapma zarureti doğurmaktadır.

Bazı fiiller de bir ülkede suç kabul edilirken başka bir ülkede suç olarak belirlenmeyebiliyor. Suçlara uygulanan cezalar da ülkeden ülkeye, hatta bazen ülke içinde, mesela eyalet sistemi olan ülkelerde eyaletten eyalete, yöreden yöreye değişebilmektedir.

Hukuk düzenini bozan eylemler, sadece kanunda suç sayılan eylemler değildir. Suçların yanında yer alan hukuka aykırı diğer eylemler arasında, haksız eylemleri, disiplin suçlarını, polis tedbirlerinin uygulanmasını gerektiren eylemleri saymak mümkündür. Ahlâk, din ve ceza hukuku, dolayısıyla ahlâk ve din alanına giren haksızlıklarla suç arasındaki ilişkileri de dikkate almak gerekir.

İşte burada suç tanımını yaparken pozitif hukuk – dinî hukuk arasındaki farklılığı da inceleyip neyin suç olduğunu veya suç olmadığını ortaya koymak gerekmektedir.³

Modern/pozitif hukukta ceza hukuku ile ahlâk ve din birbirinden kesin bir biçimde ayrılmış bulunmaktadır. Ahlâk ve dinin ceza hukuku ile ilişkide olduğu haller, bugün, ahlâkî ve dinî borç ve yasakların ceza hukuku yasakları arasına sokulmuş olduğu hallerle sınırlıdır.⁴ İslâm hukuku uygulamalarında hukukun kaynağı Kitap, Sünnet, İcmâ ve Kıyastır. İslâm'da hukuk düzeni bu dört kaynak esas alınarak yapılan içtihatlarla gerçekleştirilmekte, düzeni bozma gerçekliği veya potansiyeli olan fiiller, modern hukuktaki 'suç' karşılığı olan 'günah' olarak belirlenmektedir. Günahlar da çeşitlerine göre ayrıma tâbi tutularak suç kategorileri oluşturulmuştur. Unutulmamalı ki İslâm Hukuku, bir içtihat hukukudur. Modern hukuk savunucularının Kıta Avrupası Hukukunu önceleyip içtihat hukukunu yok sayarken Anglo Sakson Hukuk Sistemi/Common Law/Ortak Hukuk/İçtihat sistemini görmemezlikten gelmesini de bir tarafa not edelim.

Common Law Hukuk Sistemi;

1. Tedvin edilmemiştir: Kara Avrupası hukuk sisteminde olduğu gibi medeni kanunlar, ticaret kanunları yoktur.

³ ALACAKAPTAN Uğur, *SUÇUN UNSURLARI*, Sevinç Matbaası, Ankara 1975, s. 11.

⁴ ALACAKAPTAN, a.g.e. s. 11

2. İctihadî niteliktedir: Her yargıç, davayı sonuçlandırırken ondan önce görülmüş benzer davaların kararlarıyla bağlıdır.
3. Kamu Hukuku - Özel Hukuk ayrımı yoktur: Bu hukuk sisteminde, özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklar ile devlet ile özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklarda yargılama açısından hiçbir fark yoktur.
4. Örf ve âdet, hukukun aslî kaynakları arasında yer alır: Hâkimler, bir örf ve âdet kuralı varsa bunu uygular.
5. Yargı birliği ilkesi geçerlidir: Anglo-Sakson hukuk sisteminde mahkemeler, adli mahkemeler ve idare mahkemeleri olarak ayrılmamıştır. Mahkemeler, değişik isimler taşıyabilir fakat tüm mahkemeler tek ve en yüksek mahkemeye tâbidir.⁵

GÜNAH NEDİR?

Yukarıda giriş kısmında suç işleme özgürlüğü deyimini gündeme geldiğinde o birey veya toplumların sadece yasalarla suç olarak belirlenmiş eylemleri ve yaptırımları değil, içinde buldukları toplumun inanç ve değer yargıları, örf ve âdetlerini de dikkate alacağımızı, birey olarak insanın aynı zamanda toplumsal yönünün var olduğunu yazmıştık. Buradan hareketle fitrî olarak toplumsal yanı da olan Müslüman bireyin inanç değerlerinin belirlediği suç anlamında günah kavramını da toplumsal yönüyle incelememiz gerekmektedir.

Farsça bir kelime olan ve sözlükte “suç” anlamına gelen günâh, dinî bir kavram olduğundan, kutsal ve tabiatüstü varlık alanlarıyla bağlantılıdır. Kutsallığına inanılan tabiatüstü varlık veya varlıklar din müessesesinin temel unsurları arasında olduğundan, tüm dinlerde günah kavramı mevcuttur. Kutsalın söz konusu olduğu her yerde kutsalla ilgili emir ve yasaklar manzumesinin bulunması da tâbiidir. Günah, bu emirlerin yerine getirilmemesi veya yasakların çiğnenmesiyle ortaya çıkan ve dinî, ahlâkî ve vicdanî açıdan sorumluluk gerektiren bir olgudur. Beşerî kanun ve kuralların çiğnenmesi suç olarak adlandırılırken dinî alandaki hata ve aşırılıklar, günah olarak nitelendirilmektedir. Dinle bağlantılı olan günah kavramının muhtevası hem dinlerdeki ulûhiyyet kavramına hem de insanların bu ulûhiyyetle münasebetlerine göre dinden dine değişebilmektedir.⁶

⁵ GÖZLER, Kemal, *GENEL HUKUK BİLGİSİ*, Ekin Kitabevi, 13. baskı, 2013.

⁶ HARMAN, Ömer Faruk, *Günah*, İslam Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gunah>

Günah ferdî bir davranıştır; ancak birey günaha doğrudan ve iradî olarak katıldığında, başkasını günaha sevkettiğinde, teşvik ve tasvip edip övdüğünde, günah işleyeni uyararak engel olmadığında, kötülük işleyenleri koruduğunda başkalarının günahlarından da sorumlu olmaktadır.⁷

Hz. Peygamber (SA), “Bir kötülük gördüğünüz zaman elinizle, gücünüz yetmezse dilinizle, ona da gücünüz yetmezse kalbinizle buğzedin (tavır koyun) ki bu durum da imanın asgari gereğidir” (Müslim, İman 78) buyurarak, iyiliği emredip kötülüklerden sakındırmakla Müslüman tavrını göstermiştir. Bu hadis-i şerif, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak için topluca (hangi dinden olursa olsun) davranmayı hedefliyor. Elle düzeltmek devletin, dille düzeltmek âlimlerin, aydınların, kanaat önderlerinin görev alanına girmektedir. Kalbi ile tavır koymak ise elinde kötülükleri düzelterek gücü olmayanların görevidir. Bir başka ifadeyle birey, toplum ve devlet kendine yakışanı yapacak, sessiz ve yaptırımsız kalınmayacaktır.

O halde, beşerî sistemde suç işleme keyfiyeti olmadığı, aksine yaptırıma tâbi tutulduğu gibi İslâmî sistemde de “günah işleme” hak ve keyfiyeti yoktur. Bir başka ifade ile “... insanlığın başlangıç dönemlerini düşündüğümüzde, etik veya hukuk açısından, özgürleşmenin ve insanlaşmanın yolunun ancak başka insanlarla işbirliği yapmaktan geçtiğinin bilinci içinde birlikte yaşayan ve dilleri işbirliğinin gerektirdiği anlaşmayı sağlayabilecek kadar gelişmiş olan insanlardan oluşan bir toplumla karşılaşırız”⁸ tespiti aynı zamanda çağımızda ve gelecekte, inançların yasakladığı fiilleri, toplumun tüm fertlerinin ve hukuk sistemlerinin de yasaklaması gerektiğine işaret etmektedir. Doğal hukukçuların ve Müslümanların bu noktada anlayışları arasında benzerlik vardır. Doğal hukukçulara göre insanlık, doğal hukukun özgürlük anlayışına doğru yönelmiştir. Pozitif hukuk kurallarının hak-adâlet-özgürlük-meşrûiyet kavramlarına atfettiği değer doğal hukuka yönelik olarak bireylerin vicdanlarında yaşamaktadır.⁹

Çalışmamızın temel kavramları suç/günah ve özgürlük. Suç ve günah kavramlarını incelediğimiz gibi ‘özgürlük’ kavramını da çözümlmeliyiz.

O halde nedir özgürlük?

⁷ HARMAN, a.g.m.

⁸ HACIKADİROĞLU Vehbi, “Doğal Hukuk Sorunu” HFSA. Sayı: 4

⁹ BALCI Muharrem, *HUKUKUN YAYGINLAŞTIRILMASINA NOTLAR -I-*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2022, s. 45-46.

Özgürlük Nedir?

Özgürlük; bir bireyin bir başka bireyin haklarını kısıtlamaksızın dilediğince yaşamasıdır.¹⁰

Özgürlük kavramı doğal hukukun başat kavramlarından biridir. Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi doğal hukukta bireyin özgürlüğü, haklarından da önce gelir.

“*Tâbii Hukuk Öğretisi*”ne göre; birey hak sahibidir ve özgürdür. Özgürlüğü hak sahipliğinden de önce gelir ve doğuştandır. O halde bireyin hak sahipliği tanınmalı, özgürlük durumu hukuksal forma kavuşturulmalıdır.”¹¹

Doğal hukuk uzmanı ve âşığı Vehbi Hacıkadiroğlu’na göre özgürlük,

Belli bir amaca ulaşabilmek için birden çok yol düşünebilip yeri geldiğinde o yollar arasından “*kendisi için en uygun olanı seçebilme özgürlüğü*”dür. Böylece insan, amacına ulaşma yolunda bulabildiği seçeneklerin sayısı arttıkça özgürleşecek, özgürleştikçe de daha yetkin bir insan olabilecektir. Bunun için de bilgilenmek zorundadır. Yani “*bilgi edinme özgürlüğü ve zorunluluğu*” bulunmaktadır.¹²

Ayrıca, özgürlüğü, işbirliğinin, yani toplumsal yaşamın sağladığı kabul edildiğinde, insanda kendisine bu özgürlüğü, dolayısıyla insanlığını sağlayan topluma karşı bir ödev bilincinin ortaya çıktığını kabul etmek de kolaylaşır, der. Gerekçe olarak da buradaki ödevin Tanrıya karşı bir borç gibi metafizik (soyut) zorunluluktan değil, elindeki değerlerin bir bölümünün o değeri kendisine kazandırmış olan topluma geri verme gereği gibi somut bir borçluluk duygusundan kaynaklandığını, belirler.¹³

Bireyin Fiillerinden Sorumluluğu ve İlişkileri

Burada bireyin fiillerinden sorumluluğu bahsindeki kuramsal tartışmalara girmeden konuyu inceleyelim. Pozitif hukukta bireyin fiillerinden sorumluluğu kesindir. İslâm hukukundaki duruma gelince, görüş farkları olmakla birlikte, bireyin fiillerinden sorumluluk konusunda

¹⁰ YILDIZ Taha, *Özgürlük ve Suç*,
https://www.academia.edu/42737609/%C3%96ZG%C3%9CRL%C3%9CK_VE_SU%C3%87

¹¹ GEMALMAZ M. Semih, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, İst. 1997. Beta Yay. s.315.

¹² HACIKADİROĞLU Vehbi, a.g.m.

¹³ HACIKADİROĞLU, a.g.m.

Bu arada sayın Vehbi Hacıkadiroğlu’nun pozitif hukuk sistemlerinin doğal hukuktan daha çok pay almalarını, inançların yerini bilginin almasına bağlayan ve yakın bir gelecekte pozitif hukuk sistemlerinin tek bir dünya toplumunda geçerli olacak doğal hukuk kurallarına bırakarak yokluğa karışmalarını, ulaşılabilecek bir sonuç olarak gördüğünü de ilave etmeliyiz. M. Balcı

İmam Maturidi'nin görüşünü benimsediğimizi vurgulamamız gerekir. İmam Mâturidî, “irâde” kavramını anahtar bir kavram olarak ele almıştır. İradeyi Allah’a ait yönüyle küllî irâde, insana ait tarafla ise cüz-i irâde şeklinde bir ayrıma gider. Onun bu ayrımındaki amacı kişinin irâdesinin sınırını; dolayısıyla alanını belirlemektir. Mâtûridî anlayışta irâde; fail üzerinde baskı ve icbarın olmadığı ifadesidir. Dolayısıyla irâde sahibi, davranışlarında hür ve sonuç itibarı ile bu fiillerden pozitif ya da negatif etkilenecek olan gerçek bir özne olur. Burada kişi fiillerini irdelerken kişinin kendi gücü ve becerisi nispetinde bir suç veya gûnahtan bahsediyoruz. Mâturidî Ekol’ün görüşü; fiile ilişkin güç(kudret), fiille birlikte şekildedir.¹⁴

Bireyin fiillerinin değerlendirilmesinde bireyin Allah ile olan ilişkisini gözden kaçırmamak gerekmektedir. ‘Kişi, kendinin başıboş bırakılacağını mı sanır’¹⁵ âyetinden, insanın Allah ile ilişkisinde ‘başıboş’ bırakılmadığını biliriz. Tek başına bu âyet bile Müslüman’ın ilişkilerinde ve fiillerinde Allah’ın emirlerini ve yasaklarını gözetmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Sadece Allah ile ilişkileri de değil. Yine Kur’an-ı Kerim’in ilk suresi olan Alak sûresinde insanın Allah ile ilişkilerinin yanı sıra tabiat ve insan ile ilişkileri de anlatılır. Allah yarattığı kuluna öncelikle insanı ve ilişkilerini anlatarak yol gösterir. “O, insanı bir alekadan yarattı 96/2”. Aleka, alakanın/ilişkinin çoğuludur. Yani Allah, insanı ilişkiler açısından yarattı, diyebiliriz.¹⁶ Doğal hukuktaki ‘etik’, pozitif hukuktaki ‘yasallık’ gibi insan ilişkilerinde de tabiatın kanuniyetlerine uyumlu bir sorumluluk belirler.

Bilindiği gibi insanın üç tür ilişkisi mevcuttur:

1. Kendi türü olan insanlarla ilişkisi. İnsanın insanla ilişkisi
2. İnsanın içinde doğup yaşadığı tabiata uyumluluğu. İnsanın tabiatla ilişkisi.
3. İnsanın, tabiatı ve insanı Yaratan ile ilişkisi. İnsanın Allah ile ilişkisi.

Bu üç ilişki, biri zedelendiğinde diğerlerinin de zedeleneceğini bize anlatır. Öyle ya, insan – insan ilişkisi zedelendiğinde kaos-kavga hüküm sürer. Üstelik insan, Allah tarafından yaratılmış ve Allah’ın kurallarına (Sünnetullah)¹⁷ ve sınırlamalarına (Hududullah)¹⁸ tâbidirler.

¹⁴ ÇINAR Bayram, *İslam Kelam Ekollerinde İnsan Fiilleri ve İnsanın Sorumluluğu İlişkisi*, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2020, Cilt 10, Sayı 21, 31-44 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1252717>

¹⁵ Kıyame Suresi, 36. Ayet.

¹⁶ YAZIR Elmalılı Hamdi; HAK DİNİ KUR’AN DİLİ, (İst: Azim Dağ.) Bkz. Alak Suresi tefsiri.

¹⁷ Sünnetullah: Sözlükte “bir şeyi açıklığa kavuşturmak, iyi veya kötü yeni bir yöntem ortaya koymak” anlamındaki **senn** kökünden türeyen **sünnet** ile lafza-i celâlden oluşan **sünnetullâh** terkihi “Allah’ın koyduğu kanun, nizam” demektir. İlyas ÇELEBİ, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sunnetullah>

¹⁸ Hududullah, Allah’ın koyduğu ve belirlediği dinî, ahlâkî ve hukukî hükümlerle bunların dünyevî ve uhrevî müeyyidelerini ifade eden terim... “Allah’ın açıkladığı ve sınırlarının aşılmasını istediği şeyler”. *Kur’an’da Hududullah Kavramı*, Yakup Yüksel. https://isamveri.org/pdfdrq/D03989/2016_51/2016_51_YUKSELY.pdf

Bu kurallar ve sınırlar insanın üç tür ilişkisinde belirleyicidir. Bu kuralları ve sınırları aşamazlar, aşmamalıdır. Tabiat ile ilişkisini zedeleyen insan, tabiattaki diğer varlıklarla da ilişkisini zedelemiş olur. Allah ile ilişkisini zedeleyen insan Allah'ın yarattıkları ile de ilişkisini zedelemiş olur. Hemcinsleriyle ilişkisini zedeleyen insan hem tabiatla hem de Allah ile ilişkisini zedelemiş olur.

İnsan fiillerinin gerçekleşebilmesi, insanın gücü nispetinde ve irâde “serbest”liğindedir(başıbağlılığında) Tâbii ki burada Allah'ın küllî irâdesini gözardı etmiyoruz. Allah dilemedikçe kimse ne kendine ne de başkasına zarar veremez. Ancak dünya insan için imtihan dünyasıdır. Allah, yaratma lutfunda kullarını imtihan etmektedir. Dilediğine dilediği gücü verir. Fakat onu kötü bir fiile zorlamaz. “Gerçek şu ki Allah insanlara zerrece kötülük etmez, fakat insanlar kendilerine kötülük ediyor.” (Yunus, 10/44)

Beşerî hukuk sistemlerinde suçlar, yasalarla tarif edilir, yasalarla yaptırım uygulanır. “Kanunsuz suç olmaz” kuralı, evrensel bir kuraldır. İslâm'da da ‘ibâha’ kuralı evrensel kuraldır. Mecelle'deki ‘Aslolan ibâhadır’ deyişi bu anlamda bir şey yasaklanmamış oldukça mubahtır yani meşrûdur. Pozitif hukukta ‘masumiyet/suçsuzluk karinesi’ dediğimiz kural budur. Mubah olmayan bir fiil, Meşrû da değildir. Meşrûiyet insan fiillerinde bir diğer başat kuraldır. Meşrûiyetin zıddı olan gayrimeşrûluk hali pozitif hukukta da İslâm hukukunda da yaptırıma tâbi tutulur. Ne var ki pozitif hukukta haksız fiil olarak da değerlendirilen fiiller yasalar gereği hemen yaptırıma tâbi tutulurken, İslâm hukukunda kamusal suç anlamında topluma karşı işlenen suçlar/günahlar da İslâm hukuku kapsamında yargılamaya tâbidir ve cezalandırılır. Kamusal olmayan suçlar/günahlar ise toplumun kınamasına uğrar, yürürlükteki hukukta karşılığı olmaz veya yargılama imkânı bulunmazsa da Allah indinde suç/günahdır ve Allah'ın yargılamasına tâbidir. Güzel bir sözdür, “Allah, ihmal etmez, imhal eder”. Yani bu dünyada cezalandırılmazsa da ahirette mutlaka cezalandırılır. Her Müslüman, bu kuralı bilir ve davranışlarını buna göre tanzim eder. Dolayısıyla günah/suç işleyenler, toplum nazarında da suçlu/günahkâr addedilir ve cezasını çekene kadar o günah ile damgalanır. Bu dünyada cezasını çekenler damgalanmaktan kurtulur. İster İlâhi ister beşerî olsun tüm hukuk sistemlerinde suç işleyip cezasını çekenler topluma tekrar kazandırılır. Cezalandırmanın asıl amacı da budur. Bu durumda suç işlemenin özgürlüğünden bahsetmek İslâmî ve beşerî tüm sistemlerde boş bir laftır. Boş olmasının yanı sıra toplumsal barışa doğrultulmuş bir silahtır.

‘Sınırsız Özgürlük’, Bumerangdır.

Yukarıda izah ettiğimiz gibi, suç işleme keyfiyetinin kabulü halinde oluşacak toplumsal kargaşa, ihkak-ı hakkı (hakkını bizzat eliyle alma) özendirir, hukuksuzluk, adâletsizlik ve meşrûiyet ortadan kalkar. Bu durumun sorumluları kadar bu zulme engel olmayanları da bağlayan zaruretler vardır. Genel geçer ifadeyle insan onuru böylesi bir zulmü kaldırmaz, itiraz eder ve meşrûiyete davet eder. Bu davet kimi zaman el ile, kimi zaman dil ile, kimi zaman da kalp ile kerih görerek buğz etme şeklinde icra edilir.

Allah kötülükleri düzeltme ve iyilikleri çoğaltma vazifesini üzerimize farz kılmıştır. Allah Kur’an-ı Kerim’de iyiliği emredip kötülükten sakındırma görevini yerine getirmemizi;

“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirinin dostudur. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler. Allah’a ve Resulüne itaat ederler. İşte bunlara Allah merhamet edecektir. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir” (Tevbe, 71).

“Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah’a iman edersiniz. Kitap ehli de inansalardı elbette kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan iman edenler de var. Ama pek çoğu fâsık kimselerdir. (Al-i İmran, 110). “Onlarla savaşın ki, Allah sizin elinizle onları cezalandırsın, onları rüsvay etsin; onlara karşı size yardım ve zafer nasip etsin ve (baskı ve zulüm altındaki) mü’min toplulukların gönüllerini ferahlatsın” (Tevbe, 14)

diyerek emretmektedir.

İslâm “Dinde zorlama yoktur” (Bakara, 256) âyetiyle dine girmede herkesi özgür bırakmıştır. Ancak dine girdikten sonra belirli müeyyideler koymuştur. ‘Sınırsız özgürlük’, bumerang gibidir. Döner bizzat bunu kullanana döner. Ümit Aktaş, Muhammed İkbâl’den mülhem, “Özgürleşmek ise sorumsuz bir serbestiyet değil, sorumlu bir insanileşmedir”¹⁹ der.

İslâm’ın öngördüğü sistemde Müslümanlar da toplumun ahlâkına, kamu düzenine aykırı davranamaz, açıkça günah işleyemez, günah işleme keyfiyeti yoktur. Aksi harekette bulunursa müeyyide uygulanır. İslâm hukukunun uygulanmadığı sistemlerde de Müslümanlar, günah fiil işleyenleri suçlu/günahkâr olarak değerlendirir. Bu bir toplumsal baskıyı da ifade eder ki bu

¹⁹ AKTAŞ Ümit, *Yıkıcı Değil, Yapıcı Anarşizm Nedir?*

<https://www.indyturk.com/node/652826/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/din%C3%AE-anar%C5%9Fizm>

tanımlama veya atıf bir yandan toplumsal barışa da hizmet eder. Zira din ve ahlâk kuralları hukukun kaynaklarıdır.

Kur'an-ı Kerim'de kötülüğe, zulme ve faillerine karşı durmamız gerektiği emredilmektedir: “İçinizde, insanları hayra çağırarak, iyiliği emredecek, kötülükten alıkoyacak bir topluluk bulunsun. İşte onlar, kurtuluşa erenlerdir” (Al-i İmran, 104).

“İnsanların günah işleme özgürlüğü vardır” söylemi “deizmin en büyük yanılgısı”dır. Her türlü suçun/günahın ve ahlâksızlığın serbestçe yaşanacağı bir dünya tasavvuru ancak deizm gibi bâtıl ideolojilerin iddiası olabilir.²⁰

MEŞRÛİYET SORUNU

Siyasal Meşrûiyet: Muhafazakâr görüş yanlılarının klasik meşrûiyet kaynakları; din, mitoloji, gelenek ve karizmadır. Bu görüş, yerel siyasal meşrûiyeti şu unsurlarla tanımlamaktadır.²¹

- 1. İktidara gelme yöntemi.** Yerel yönetimlerde ve yerel otoritelerde iktidara nasıl gelindiği, hangi yöntem ve usûllerin olduğu temel bir meşrûiyet meselesidir. Demokratik yöntemler, âdil bir seçim, usûl ve prosedürlere uygunluk yerel iktidarlara gelme ve gitme şartlarını oluşturur.
- 2. İdeoloji ve dünya görüşü.** Yerel iktidara gelen parti, grup veya kişilerin dünya görüşü, siyasal tasarımı, vizyonu, ortaya koyduğu yönetme usûl ve esasları, toplumu algılama biçimi siyasal meşrûiyetin önemli bir boyutudur.
- 3. Halkın rızası.** Yöneticinin halkın tasvibini alması, milli irâdeye dayanması, toplumsal kabul görmesi meşrûiyetin ana esasıdır.
- 4. Hukukî meşrûiyet.** İktidarı kullanan kişilerin anayasal ve yasal düzene uygun hareket etmesi, hukuk devleti normlarından sapmaması, iş ve işlemlerinde kanuna aykırılık taşıması.
- 5. Ulusal ve uluslararası meşrûiyet.** Yerel düzeydeki yönetimin ulusal ve uluslararası düzen tarafından kabul görmesi, benimsenmesi, dışlanmaması, sürece dâhil edilmesi sistemin işlerliği açısından önemlidir. Bu unsurlarla birlikte yerel siyasal meşrûiyetin

²⁰ AKYEL, Siyami, *Günah İşleme Özgürlüğü mü?* Millî Gazete, 23.6.2023
<https://www.milligazete.com.tr/makale/15503601/siyami-akyel/gunah-isleme-ozgurlugu-mu#:~:text=Elle%20d%C3%BCzeltmek%20devletin%20g%C3%B6revi%2C%20dille,olmayan%20t%C3%BCm%20toplumsal%20katmanlar%C4%B1n%20g%C3%B6revidir.>

²¹ BALCI Muharrem, HUKUKUN YAYGINLAŞTIRILMASINA Notlar -I, s. 57.

oluşmasında iş dünyasının, sivil örgütlerin ve medya gücünün bakış açısı ve etkisi de meşrûiyetin oluşumunda değerlendirilmesi gereken hususlardır. Hukukî meşrûiyet dediği de anayasa ve yasal düzenin normları yani “kanuni / yasal düzen”dir.²²

Bu görüşte, hukukî meşrûiyete dair herhangi bir tespit, öngörü ve öneri bulunmamaktadır. Bunlar sadece reel politik açılarından mevcut durumu Meşrûlaştırmaya yönelik açıklamalardır.

Meşrû kelimesi Arapça *şe-re-a* kökünden türemiştir. Kelimenin sözlük anlamı, “*Şer’an caiz, Şeriatın izin verdiği, Şeriata, kanuna uygun*” demektir.²³

Hukukta iki tür meşrûiyetten bahsedilir: Birincisi, kanuni meşrûiyettir. Yasal düzenlemelere ve yasal hiyerarşiye uygunluk anlamındadır. İkincisi, hukukî meşrûiyettir. Hukukî meşrûiyet, toplumun inanç değerlerine, hak–adâlet–özgürlük anlayışına ve kamu vicdanına dayanan meşrûiyet anlamındadır.

Meşrûiyete bir örnek, 1997 yılında baklava çalan (!) çocuğa 9 yıl ceza verip 6 yıla indiren Yargıtay 18 yıl sonra bu cezalandırmayı 2015 yılında nihâyet kaldırdı. Bir başka deyişle yasal meşrûiyet (!) hukukî meşrûiyete uyarlı hale gelmiş oldu. Yasa koyucu da nihâyet bu cezalandırmanın hukukî meşrûiyeti olmadığını kamu vicdanının itirazları sayesinde anlamış ve iyileştirme anlamında yasal düzenlemeye gitmiştir. Yani çocukların baklava çalmasını işlenemez suç olarak kabul etmiştir.²⁴ Ancak bu örnek çocukların suç veya günah işlemeyeceklerine örnek değil, aksine şartlara göre çocukların bazı eylemlerinin zaruret halinde işlenemez suç olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Hz. Ömer’in kıtlık zamanında el kesme cezasını uygulamadığı da bu hakkaniyete bir başka örnektir.²⁵ İtalya’da Yargıtay, açlığını gidermek için mecburiyetten yiyecek çalan yabancı bir evsizin suç işlemediğine hükmetti.²⁶

Meşrûiyet kavramı sadece hukuk alanında kullanılıyor değildir. Siyaset, ekonomi, eğitim-öğretim alanlarında da kullanılmaktadır. Ancak hak–adâlet–özgürlük kavramları, **meşrûiyetin alanını** ve **sınırlarını** belirlemektedir. Bu dört kavram, ilâhi veya beşerî fark etmeksizin hukukun temel kavramlarıdır. Bir başka ifadeyle Hak-adâlet-özgürlük-meşrûiyet kavramları

²² AKDOĞAN Yalçın, Başbakan Müşaviri. Yerel Siyaset Sempozyumu, “*Yerel Siyaset – Kavramlar*”. Okutan Yayıncılık, Ocak 2008.

²³ DEVELİLİOĞLU F., *OSMANLICA-TÜRKÇE ANSİKLOPEDİK LUGAT*, Ankara Aydın Kitabevi.

²⁴ ARANCA Asuman, 18 yıl sonra gelen baklava adaleti, 22 Nisan 2015, <https://www.sozcu.com.tr/2015/gununden/18-yil-sonra-gelen-baklava-adaleti-810902/>

²⁵ KARAMAN Hayrettin, *Hırsızlık Cezası*, <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat/0133.htm>

²⁶ İtalya’da karar: Aç olan hırsızlık yaparsa suç değil. http://www.yeniasya.com.tr/dunya/italya-da-karar-ac-olan-hirsizlik-yaparsasuc-degil_395729

birbirinden ayrılamaz, et ve tırnak gibi biri olmadığında veya biri zedelendiğinde diğer üçünün de zedelendiği dört temel hukuk kavramıdır. Bu nedenle ‘suç/günah işleme keyfiyeti’ deyişini incelerken başat kavramlarımız olarak ve esas alınarak açıklama ihtiyacı görülmüştür. Meşrûiyet kavramının alanını ve sınırlarını diğer üç kavram, hak-adâlet-özgürlük kavramları belirlemektedir. Yine bir başka deyişle bu kavramlara, kavramları anlamlandırmanın irâdesi doğrultusunda anlam verilerek inanç ve görüş oluşturulmalıdır. Hak-adâlet-özgürlük kavramları ve arasındaki ilişkiler ve bütüncül olduklarına dair açıklamalarımız daha önce birçok tebliğimizde ve kitaplarımızda genişçe izah edildiğinden burada sadece atıflarla yetinmekteyiz.

Meşrûiyetin en önemli unsunu **rızâ**dır. Hak–adâlet ve özgürlük bağlamında ele alındığında meşrûiyetin temeli, en başta bu kavramları ve olguları bahşedenin rızâsı, sonrasında da uygulamanın muhatabı olan her bireyin, kamunun vicdanıdır. Siyasal ve hukukî meşrûiyet sadece kanunları yapanların rızâlarını değil, kamu vicdanının rızâsını ve kamu vicdanını oluşturan değerlere uygunluğu da sağlamalıdır. Aksi yasal ve yönetsel durum meşrûiyetin ihlâlidir. Konumuzda olduğu gibi suç/günah işleme özgürlüğü anlamlandırması, kavramları fitratımıza ve fiillerimize ilham edenin rızâsı esas alınarak belirlenmelidir.

Meşrûiyetin etkin kullanımı Meşrûlaştırma değildir. **Meşrûlaştırma**, rızâ olsun olmasın politik düzenin doğruluğunun onaylanmasıdır.²⁷ Politik düzenden bahsettiğimize göre politik düzenleri meşrûleştirmede en önemli belirleyicinin ideolojiler olduğu da unutulmamalıdır.

Bentham, meşrûiyetin üç farklı düzeyde somutlaştığını öne sürer:

1. Varolan kurallara uymayı,
2. İnançlar üzerinde temellendirilen haklılaştırmaları,
3. Yönetilenlerin, yönetenlerin eylemlerine rızâ göstermesi anlamında uyumu.²⁸

Nitekim biz de aynısını yapmaktayız. Düşüncelerimizin ve eylemlerimizin meşrûiyetini, işbu tebliğimizdeki iddia ve önerilerimizi, muarızlarımız gibi inançlarımızdan almaktayız. Ancak, eğitim-öğretimi siyasal iktidarlar gibi sadece belirli bir düşüncenin tahakkümünde Meşrûlaştırmanın aracı olarak değil, insan olmanın gereği olarak almaktayız. Aksi halde *“Meşrûlaştırma, siyasal iktidarların, ideoloji de Meşrûlaştırmanın gerekli aracı olur. Eğitim kurumları da meşrûiyet sürecine doğrudan katılır... Müfredat, ders kitapları ve öğretmenler,*

²⁷ Baynes’ten aktaran Kemal İNAL, *EĞİTİM VE İKTİDAR*, s. 53.

²⁸ İNAL Kemal, a.g.e. s. 54.

eğitsel açıdan bu meşrûiyeti sağlamanın en önemli öğeleri”²⁹ olur. İnsanın üç boyutlu ilişkisini göz ardı eden, reddeden, bu ilişkilerden herhangi birini zedeleyerek diğerlerini de zedelemiş olan bir kabul veya uygulama, Kalem Suresi’nde belirtildiği gibi gayrı Meşrû sayılacak ve reddedilecektir. İşte sivilleşme olgusu³⁰, sadece bireyin salt düşünce ve eylemlerine, siyasi otoritenin sadece iki dudağı arasına hapsedilemeyecek kadar önemli ve meşrûiyetin sağlanması bakımından önceliklidir. Siyasal otoritenin, hukukî düzenlemelerin yasalara uygunluğu kadar, **yasaların da hukukî meşrûiyete uygunluğu esastır**. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın bu “**meşrûiyet algısı**” içinde eğitim-öğretime tâbi tutulması gerekir. Buradan, hukuk devletinin de meşrûiyetinin sorgulanabileceği sonucunu çıkarabiliriz. Zira hukukî meşrûiyet, seküler bağlamda hukuk devleti ile aynı değildir. Hukuk devleti kavram ve olgusu, insan zihin ve inancını parçalayan formu ile Kadir-i Mutlak olanın ilâhi emirlerine her zaman uygun olmayabilmektedir.

Hukukta Meşrûiyet. Yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi hukuktaki meşrûiyet siyasetteki meşrûiyetin bir uzantısı ve türevi niteliğindedir. Hukuk alanında meşrûiyet kavramını iki ayrı düzlemde ele almak gerekir. a) Yürürlükteki hukuk kurallarına, kısaca kanuna uygunluk anlamında meşrûiyet. Buna kanunî meşrûiyet denir. b) Temel hukuk ve ahlâk ilkelerine, kamu vicdanına, özellikle adâlete uygunluk anlamında hukuka uygun anlamında *hukukî meşrûiyet*.

Devletin hâkimiyet unsurundan doğan yasama, yürütme ve yargılama yetkilerinin yürürlükteki hukuk kurallarına uygun işlemesi durumu için meşrûiyet değil daha ziyade kanunilik ve aynı anlama gelmek üzere hukukîlik kavramı tercih edilir. Meselâ bir yasanın usulüne göre ve anayasaya uygun olarak çıkarılması, bir yargıcın yasaya uygun karar vermesi, bir yöneticinin yasaya uygun işlem yapması bu anlamda meşrûiyet için yeterlidir. Yönetilenlerin hukuk alanını ilgilendiren fiil ve işlemleri için de aynı şey söz konusudur; bunların mutlak anlamda meşrûiyetinden değil pozitif hukuka uygunluk veya aykırılıklarından söz edilir.

Keyfiliğin önlenmesi, özellikle suçların ve cezaların tayininde yasalarla belirlenmiş çerçevede kalınabilmesi açısından kanunilik ilkesi büyük önem taşımakla beraber kanunî yönden Meşrû olan hukuk açısından meşrû olmayabilir. Dolayısıyla hukukî meşrûiyet düzeyi kanunlar için bir idealdir.

Hukukî meşrûiyetin en belirleyici kriteri adâlettir. Pozitif hukuk kurallarının adâlet idesine uygunluğunu ifade eden bir kavram sayılabilecek olan meşrûiyet, mevcut hukukun olması

²⁹ İNAL Kemal, a.g.e. s. 55.

³⁰ BALCI Muharrem, *Sivilleşme*, <http://www.muhammedbalci.com/yayinlar/tebligler/1.pdf>

gereken hukuka ne kadar uygun bulunduğunu ölçme ve mevcut hukuku denetleme işlevi görür, pozitif hukuk şemasının adâleti gerçekleştirme amacına uygun konuşlanıp konuşlanmadığını sınırlar.

Hukuka uygunluk anlamında meşrûiyet değerlendirmesi yapılırken insanın mutluluğu ve hak kavramı, merkezî bir öneme haizdir. Bireyin sahip olduğu hakların başında yaşam hakkı' geldiğinden kişinin kendini veya başkasını yok etme yahut zarar verme/tehlikeye atma 'hakkı' olamaz. Bu sebeple intihar, ötenazi, kürtaj, bağımlılık yapan madde kullanımı Meşrû sayılmamış, haklı bir sebep (Meşrû müdafaa) bulunmadıkça adam öldürmek, büyük suç kabul edilmiştir. Pozitif hukuk uygulamalarının bir kısmında ise kişinin kendine zarar verme keyfiyeti tanınmış, kürtaj, ötenazi ve bağımlılık yapıcı madde kullanımına kısmen (belirli şartlarda) de olsa meşrûiyet (!) sağlanabilmiştir. Suç/günah işleme özgürlüğü anlamında sağlanan bu görece meşrûiyet, kavramın amacına uygun bir meşrûiyet değildir. İnsan vücuduna, benliğine ve onuruna aykırı bir dayatmadır. "Her yasal 'hak' hak değildir." (Alev Alatlî)

Hak, adâlet ve özgürlük kavram ve anlayışlarına görelilik tanınmanın sonu başka türlü olamazdı. Henüz insanların kendine zarar verme keyfiyetini tanımamış ancak bu konuda bir bilinç de oluşturamamış Türkiye Cumhuriyeti hukuk sisteminde idarenin de bu anlamda kimsenin kendine ve başkasına zarar vermeme ilkesini gözetmesi, bağımlılık yapıcı, sağlığa zararlı maddelerin kullanımına tedbir alması gerekir. Aksi halde kusurlu veya kusursuz sorumluluğu doğar. Zarar görenlerin zarar verene ve idareye karşı tazminat hakkı doğar.

Haklı sebeplerin başında Meşrû müdafaa gelir. Zaruret hali normal durumlardaki bazı yasakları ihlâl etme imkânını verse de bunların arasında kendisinin ve başkasının canına kastetmek kesinlikle yoktur. Bir arada yaşama zarureti 'mutlak hürriyete' imkân vermez. Toplumsal hayatta herkes kural olarak kendi hukuk alanında kalmak ve başkasının hâkimiyet alanına tecavüz etmemek gibi temel bir yükümlülük altındadır. İhlâller genellikle hakların kesiştiği yerlerde vuku bulur ve meşrûiyet sorununu gündeme getirir.

Hak öznesi olan kişiyi özerk bir varlık olarak gören hukuk düzeni, bu özerkliğini sadece eşitler arası ilişkilerde yaşanabilecek tehlikelere karşı değil aynı zamanda güçlü olan devlete karşı da koruyup güvence altına almak durumundadır. Nitekim demokratik ülkeler temel hakları ve özgürlükleri bu maksatla kurucu yasalarına dercedip güvence altına alır. Fakat hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması, bazı yasakların kabul edilmesini de zorunlu kılar.

Yasakların başında kamu düzenine aykırılık gelir. Zira kamu düzeninin korunması, hukukun temel işlevidir. Dolayısıyla hukuk bunu ihlâl eden fiillerin faillerine medenî veya cezaî yaptırımlar uygular.

Burada işaret etmek gerekir ki, kamu düzeni sadece vatandaşlar tarafından ihlâl edilmez. Çoğu kez devlet (idare) tarafından kusurlu veya kusursuz olarak ihlâl edilir (Gezi Olayları³¹ – Roboski/Uludere³² – Cerattepe – Denetimsizlik nedeniyle de Soma³³) ki bu hal daha tehlikelidir. Dolayısıyla devletin de gerek ihmal gerekse kasıt yoluyla suç/günah işleme veya suç ve günah işlemeye yönelten, neden olan uygulamalar yapma veya göz yumma özgürlüğü de yoktur.

Sosyolojik Meşrûiyet. Din, mezhep, siyasî sistem, rejim, ideoloji gibi sosyal yapıların meşrûiyet temelini bunlara karşı beslenen inanç ve duyulan güven teşkil eder. Sosyal yapıyı biçimlendiren değerler toplamı içinde hukuk da vardır. Belirtilen anlamda bir yapı veya kurum işlevini yitirdiği ya da geniş kesimler böyle olduğuna inandığı yahut inandırıldığı takdirde var oluş sebebini, yani meşrûiyet zeminini yitirir. Doğru ve tutarlı olduğuna dair güçlü bir kanaat ve inanç yeniden oluşmadıkça meşrûiyet krizi aşılamaz. Meşrûiyet kazanımı da yitimi de belirli bir sürece göre işler. Meşrûiyet yitimi ferdî düzeyde kalabileceği gibi geniş kesimlere de yayılabilir. Herhangi bir sosyal yapı kendisine yönelik yaygınlık kazanan güvensizlik karşısında varlığını sürdürmez.

Meşrûiyetini yitiren bir kurum, otoritesini de yitirir. Fakat bazı durumlarda otoriteyi sürdürmek için Meşrûlaştırma çabasına girilir. Bu süreçte siyasî itaati normal bir durum haline getirmek için topluma ideoloji zerketme (*Millî İrade – Yedi Düvel – Devletin Bölünmez Bütünlüğü – Ya Sev Ya Terket vb. söylemler*) yoluna gidilir. İktidarda kalmakta direnen yönetim bunun için türlü yollar dener. Modern dünyada medya bu amaç için en güçlü silâh olduğundan iktidar–medya–ekonomi ilişkisi etik tartışmaların merkezinde yer alır. Bu durumda, güçlü iktidarın temsilcisinin zaafa uğraması veya son bulması halinde toplumda kargaşa, bireysel veya

³¹ MAZLUMDER, *Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu*, <https://istanbul.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurt-ici-raporlar/3/taksim-gezi-parki-olaylari-raporu/1094>

³² MAZLUMDER, *Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu*, <https://istanbul.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurt-ici-raporlar/3/taksim-gezi-parki-olaylari-raporu/1094>

³³ MAZLUMDER, *SOMA Maden Faciasınsa İnceleme ve Gözlem Raporu*,

<http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/raporlar/326.pdf>

Ayrıca Bkz:

AL Suat, *Müslümanların Çıldıratan Sessizliği*, <http://www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/alintilar/283.pdf>

kurumsal bir mütegalibenin eski iktidar fenomeninin yerini alması kaçınılmazdır.³⁴ Nitekim ihtilallerden sonra kimi monarkların veya monarklardan sonra ihtilallerin yer değiştirmesi bundandır.

Dinin referans alındığı bir toplumda meşrûiyetin ölçüsü söz konusu dinin kutsal metinleri, bir mezhebin esas alındığı bir çevrede meşrûiyetin ölçüsü o mezhebin dogmaları, bir ideolojinin hâkim olduğu bir ortamda meşrûiyetin ölçüsü o ideolojinin ilkeleridir.³⁵

Güçlü, karizmatik kişiliklerin referans alındığı toplumlarda da meşrûiyetin ölçüsü ne din ne mezhep, aksine önderin topluma sunduğu *kavramsal (milli irâde, devletin bölünmez bütünlüğü ya sev ya terket, Kemalizm vb.)* yönelimlerdir. (*Burada kayıtsız şartsız Reişçilik'i*³⁶ tartışmak yerinde olacaktır.)

İslâmî Literatürde Meşrûiyet; İslâm âlimleri, geniş anlamıyla meşrûiyet kavramını dinin ana kaynaklarına ve bunların atıfta bulunduğu veya geçerli saydığı tâli kaynaklara uygunluk olarak anlamışlar ve her bir dinî-hukukî düzenlemenin delillerini meşrûiyetin göstergesi saymışlardır. Meselâ Karâfî, Şerî hükümlerin dayanağını oluşturan delilleri “*edilletü meşrûiyeti'l-ahkâm*” diye adlandırır.³⁷

Yine hemen tüm fikhî izahlarda herhangi bir dinî-hukukî düzenlemeden söz edilirken, “*Bunun meşrûiyeti kitapla sabittir*” şeklinde bir ifade kalıbı kullanılır.³⁸ Nitekim Kalem sûresinde haddi aşanlara sorulan soru, meşrûiyetin kaynağını göstermektedir:

*Size ne oluyor, nasıl hüküm veriyorsunuz? Yoksa size ait bir kitabınız var da (bu bâtil hükümleri) ondan mı okuyorsunuz? Onda, "Seçip beğendiğiniz her şey mutlaka sizindir" diye mi yazılı? Yahut bizden, her ne hükmederseniz mutlaka öyle olacağına dair Kıyamete kadar sürecek kesin sözler mi aldınız? Sor onlara: "Onların hangisi bu (iddianın doğruluğu)na kefildir?"*³⁹

³⁴ AYBAKAN Bilal - İbrahim Kâfi DÖNMEZ. (DİB. İSAM, İslam Ansiklopedisi “Meşru” kavramı <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=290380>

³⁵ AYBAKAN Bilal - İbrahim Kâfi DÖNMEZ, a.g.m.

³⁶ METİNER Mehmet, *Reişçilik Tasfiye Edilmelidir*, 17 Ağustos 2017. <https://www.star.com.tr/yazar/reisciler-tasfiye-edilmeli-yazi-1246750/>

Mehmet METİNER, *Ak Parti, Kırmızı Çizgiler Reişçilik*, 17 Ağustos 2021.

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/mehmet-metiner/ak-parti-kirmizi-cizgilerreiscilik-2059345>

³⁷ Şükrü ÖZEN, *el-FURÛK*, I, 128-129, <https://islamansiklopedisi.org.tr/el-furuk>

³⁸ AYBAKAN Bilal - İbrahim Kâfi DÖNMEZ, a.g.m.

³⁹ Kalem Suresi, 35-38.

Hakkında özel dinî hüküm bulunmayan konularda ise ana kaynaklarda kendisine vurgulu atıflar yapılmış olan insan aklı, muhakemesi ve tecrübesinin, toplumsal eğilim ve ihtiyaçları yansıtan örf ve âdetlerin meşrûiyet ölçütü olarak önemli bir işlev üstlenmesi, İslâm âlimleri arasında genel kabul gören bir husustur.

SONUÇ

İnsanlık, tarih sürecinde çok değişik inançlara sahip olmuş ve inançlarını kültür haline getirip yaşamıştır. Ancak sadece inançlarının yasakladığı fiilleri/günahları yaratıcılarına havale etmekle kalmamışlar, toplum sağlığı için beşerî yasalar yaparak haksız fiilleri cezalandırma yoluna da gitmişlerdir. Hatta Peygamberler, toplumlarında suç ve cezalarla ilgili hukuk üretip yargılama da yapmıştır. Suçun/günahın karşılığı olarak bu dünyada yargılama ve cezalandırma yapmışlar, aynı zamanda günah olan suçun uhrevi karşılığını Allah'ın takdirine bırakmışlardır. Peygamberler ve Müslümanların önderleri her şeyi Allah'a havale etmemiş ve dünyevi bir hukuk/Şeriat oluşturmuşlardır.

Yukarıda da izah ettiğimiz gibi bazı haksız fiiller, sadece bireyleri ilgilendiriyor gibi görünüyorsa da sağlık, güvenlik, ifsad ve sair sebeplerle toplumu da ilgilendirmektedir. Bu durumda toplum, inançlarının, örfünün ve geleneklerinin gerektirdiği şekilde yaptırımlar uygulamak üzere hukuk düzeni oluşturur, dünyevi olan karşılığını bu dünyada verir, uhrevi karşılığını da Allah'ın takdirine bırakır.

Burada önemli bir ayrıntı “kul hakkı” meselesidir. Kul hakkı, bir haksız fiilden doğuyor ve toplumsallığı da ilgilendiriyorsa, bir başka ifadeyle hem yürürlükteki hukuka hem de Hududullah'a aykırı ise yürürlükteki hukuk kurallarınca cezalandırılır, sonrası Allah'a havale edilir. Allah'a havale edildi diye cezasız bırakılmaz zira haksız fiil sadece bireye karşı değil topluma karşı işlenmiş addedilir.

İnsan fitratı gereği iyiliğe ve kötülüğe yönelebilir. Ancak Allah, vahiy ve Peygamberler eliyle insanların kötülüğe meyletmemesini istemiş, emretmiş, aksi halde ahirette cezalandıracağını söylemiştir.

İnsanlığın ilk evrensel kuralı, "Aslolan ibâhadır". Yani masumiyet/suçsuzluk kuralıdır. Bir şey yasaklanmadıysa Meşrûdur/serbesttir.

Bireyler de topluluk olarak kendine ve başkalarına zarar veren eylemlerden kaçınılması için aralarında uzlaşarak, devletleri eliyle, kimsenin kendine ve başkalarına zarar vermemesinde anlaşıp, yasalar yapmaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 23. Maddesi; “Kimse, hak ve fiil

ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz” hükmünü amirdir. Örneğin intihara teşebbüs eden kimse beceremezse Kabahatler Kanununa göre kamuyu haksız fiili ile meşgul ettiğinden para cezasına çarptırılır. Becerebilirse günah fiili işlediğinden ahirette Allah’ın hükmüyle cezalandırılacağına inanılır. Bu nedenle Müslüman topluluklarda intihar vak’asına az rastlanılır.

Allah bireylere günah işleme keyfiyeti vermemiştir. Kim aksini söylüyorsa hukuktan ve fitrattan nasibini almamıştır.

Günah ilâhi dünyaya, günahın tam bir karşılığı olmasa da suç (en basiti kabahat) ise seküler dünyaya ait kavramlardır. Dolayısıyla günah ve suç kavramları, dinin ve seküler toplumsal sistemin olumsuzlaması nedeniyle, onlardan uzak durulması ve günahın dini inançta, suçun ise mevcut yasada bir karşılığının olması gerektiği anlamında eşdeğer kavramlar olarak ele alınabilir. Bu durumda “Allah, bireye günah işleme özgürlüğü vermiştir” demek, Allah insana suç işleme özgürlüğü vermiştir” anlamına gelir. Peygamberler de yaşadığı toplumlarda suç ve ceza üzerine kararlar almış, uygulamıştır. Suçun karşılığı olarak bu dünyada cezası verilmiş ancak, o suçla birlikte işlenmiş olan günahın karşılığının verilmesi ise, Allah’ın hudutları dahiline kalmıştır. Yani peygamberler bile her şeyi Allah’a havale etmemiş ve dünyevi bir hukuk oluşturmuştur.

İster İlahi ister beşerî olsun tüm hukuk sistemlerinde suç işleyip cezasını çekenler topluma tekrar kazandırılır. Cezalandırmanın asıl amacı da budur. Bu durumda suç işlemenin keyfiyetinden bahsetmek İslâmî ve beşerî tüm sistemlerde boş bir laftır. Boş olmasının yanı sıra toplumsal barışa doğrultulmuş bir silahtır.

KAYNAKLAR

AKDOĞAN Yalçın, Başbakan Müşaviri. Yerel Siyaset Sempozyumu, “*Yerel Siyaset – Kavramlar*”. Okutan Yayıncılık, Ocak 2008.

AKTAŞ Ümit, *Yıkıcı Değil, Yapıcı Anarşizm Nedir?*

<https://www.indyturk.com/node/652826/t%C3%BCrki%C3%A7yeden-sesler/din%C3%AE-anar%C5%9Fizm>

AKYEL, Siyami, *Günah İşleme Özgürlüğü mü?* Millî Gazete, 23.6.2023

<https://www.milligazete.com.tr/makale/15503601/siyami-akyel/gunah-isleme-ozgurlugu-mu#:~:text=Elle%20d%C3%BCzeltmek%20devletin%20g%C3%B6revi%20C%20dille,olmayan%20t%C3%BCm%20toplumsal%20katmanlar%C4%B1n%20g%C3%B6revidir.>

- AL Suat, *Müslümanların Çıldırta Sessizliği*,
<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/alintilar/283.pdf>
- ALACAKAPTAN Uğur, *SUÇUN UNSURLARI*, Sevinç Matbaası, Ankara 1975.
- ARANCA Asuman, 18 yıl sonra gelen baklava adâleti, 22 Nisan 2015,
<https://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/18-yil-sonra-gelen-baklava-adâleti-810902/>
- AYBAKAN Bilal - İbrahim Kâfi DÖNMEZ. (DİB. İSAM, İslâm Ansiklopedisi “Meşrû” kavramı <http://www.İslâmansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=290380>
- GEMALMAZ M. Semih, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, İst. 1997. Beta Yay. s.315.
- GÖZLER, Kemal, *GENEL HUKUK BİLGİSİ*, Ekin Kitabevi, 13. baskı, 2013.
- HARMAN, Ömer Faruk, *Günah*, İslâm Ansiklopedisi, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/gunah>
- BALCI Muharrem, *HUKUKUN YAYGINLAŞTIRILMASINA NOTLAR -I-*, Ankara, Adâlet Yayınevi, 2022
- BALCI Muharrem, *Sivilleşme*, <http://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/1.pdf>
- ÇINAR Bayram, *İslâm Kelam Ekollerinde İnsan Fiilleri ve İnsanın Sorumluluğu İlişkisi*, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2020, Cilt 10, Sayı 21, 31-44
- DEVELİLİOĞLU Ferit., *OSMANLICA-TÜRKÇE ANSİKLOPEDİK LUGAT*, Ankara Aydın Kitabevi.
- HACIKADİROĞLU Vehbi, “*Doğal Hukuk Sorunu*” HFSA. Sayı: 4
- İNAL Kemal, *EĞİTİM VE İKTİDAR*, s. 53.
- KARAMAN Hayrettin, *Hırsızlık Cezası*,
<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat/0133.htm>
- MAZLUMDER, *Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu*,
<https://istanbul.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurt-ici-raporlar/3/taksim-gezi-parki-olaylari-raporu/1094>
- MAZLUMDER, *Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu*,
<https://istanbul.mazlumder.org/tr/main/yayinlar/yurt-ici-raporlar/3/taksim-gezi-parki-olaylari-raporu/1094>
- MAZLUMDER, *SOMA Maden Faciasında İnceleme ve Gözlem Raporu*,
<http://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/raporlar/326.pdf>
- METİNER Mehmet, *Reisçilik Tasfiye Edilmelidir*, 17 Ağustos 2017.
<https://www.star.com.tr/yazar/reisciler-tasfiye-edilmeli-yazi-1246750/>
- METİNER Mehmet, *Ak Parti, Kırmızı Çizgiler Reisçilik*, 17 Ağustos 2021.
<https://www.yenisafak.com/yazarlar/mehmet-metiner/ak-parti-kirmizi-cizgilerreiscilik-2059345>
- ÖZEN Şükrü, *el-FURÛK*, I, 128-129, <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/el-furuk>

YÜKSEL Yakup. Kur'an'da Hududullah Kavramı,

https://isamveri.org/pdfdrq/D03989/2016_51/2016_51_YUKSELY.pdf

YAZIR Elmalılı Hamdi; HAK DİNİ KUR'AN DİLİ, (İst: Azim Dağ.) Bkz. Alak Suresi tefsiri)

YILDIZ Taha, *Özgürlük ve Suç*,

https://www.academia.edu/42737609/%C3%96ZG%C3%9CRL%C3%9CK_VE_SU%C3%87